

МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Трансформація суспільних перетворень у сільському господарстві передбачає необхідність створення дієвого мотиваційного механізму екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств. Саме він набуває нових суттєво-специфічних ознак і прояву в ринкових умовах. Породжуються відповідні економічні мотиви, інтереси і стимули, які мають забезпечити реалізацію екологобезпечного розвитку аграрних підприємств. Власне вони обумовлюють нові цінності та стратегічні орієнтири у відносинах „екологія–підприємство–суспільство”.

Проблеми взаємодії агробізнесу та екології, формування наукових основ екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств знайшли відображення у працях відомих вчених-економістів: О.Балацького, О.Веклич, В.Вернадського, Б.Данилишина, С.Дорогунцова, Л.Мельника, В.Трегубчука, О.Царенко та ін. Водночас питання мотиваційного механізму екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств ще недостатньо досліджені.

Мотивація – це внутрішнє чи зовнішнє спонукання економічного суб’єкта до діяльності з метою досягнення певних цілей: інтерес до певної діяльності та способи цього ініціювання, спонукання. Мотивація діяльності взагалі є системою мотивів, що розглядаються в єдності соціального, економічного та психологічного начал, цілей і завдань механізмів реалізації. Однак, мотивація це не лише мотиви, а й ситуативні фактори (вплив різних людей, специфіка діяльності, ситуації тощо). Певним мотивом мотивація діяльності не вичерпується.

Мотивація базується на двох категоріях: потреби і винагороди. Потреби – це усвідомлення відсутності чого-небудь, яке викликає спонукання до дії. Оскільки потреби викликають у людини прагнення до їх задоволення, то менеджери мають створювати таку систему стимулів, яка давала б упевненість у задоволенні потреб за рахунок дій, спрямованих на досягнення цілей підприємства.

Винагороди – це все те, що людина вважає для себе цінним. Для стимулювання діяльності підприємства використовують зовнішні винагороди (підвищення по службі, грошові виплати тощо) і

внутрішні винагороди (почуття успіху, можливість самовираження і саморозвитку). Діяльність людини визначається великою кількістю мотивів з різноманітними пріоритетами.

В умовах економічної та екологічної нестабільності важливе значення набуває організаційний фактор мотивації – забезпечення порядку, трудової дисципліни і відповідальності, етапів технологічного процесу та їх екологізацію. Також важливою ланкою мотиваційного механізму виступають підприємницькі інтереси. Це сукупність відносин, які складаються між підприємством і державою, між підприємством та іншими учасниками ринку, направлені на задоволення власних потреб. В структурі виробничого інтересу присутня взаємодія двох аспектів: матеріально-мотиваційного, пов'язаного з ринковою оцінкою діяльності, і загально економічного, пов'язаного з реалізацією можливостей підприємства, диференційованого прояву потреби до самостійної ініціативної діяльності.

В основі мотиваційного механізму мають бути присутні спонукальні мотиви та потреби, які б забезпечили заходи, спрямовані на поліпшення еколого-економічних показників сільсько-господарського виробництва: підвищення родючості ґрунтів, всебічну охорону їх від водної та вітрової ерозії, повторного засолення, заболочення, закислення, деградації й забруднення шкідливими відходами; зниження ресурсоємності та енергоємності технологічних процесів; зниження токсичності матеріалів, мінеральних добрив, що використовуються; утилізація виробничих відходів; організація і проведення поточного контролю джерел та обсягів надходження шкідливих речовин у навколишнє середовище; впровадження сучасних екологічно чистих технологій і засобів виробництва.

Однак, сучасна ринкова економіка сформувала ілюзію великої легкості та доступності задоволення екологічних потреб порівняно з соціально-економічними. Але реалії сьогодення засвідчують, що дотримання допустимих меж забруднення вимагає значних матеріальних і фінансових витрат. Потреби в екологізації сільськогосподарського виробництва мають сформувати в їх суб'єктів відчуття необхідності в певних напрямках діяльності та видах продукції (у тісному взаємозв'язку з притаманними їм властивостями, характеристиками якості, функціями). Слід зазначити, що інтересами виробників екологічно чистої продукції є зменшення екологічних зборів, платежів і штрафів; можливість розширення існуючих і завоювання нових ринків збуту; забезпечення здоров'я працівників; підвищення прибутків, зниження собівартості продукції; підвищення іміджу підприємства.

Успішність впровадження мотиваційного механізму екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств залежить також від дієвості відповідних рівнів інфраструктури екологічного ринку: рівень підприємства, регіональний рівень, державний рівень, міжнародний рівень. З метою підвищення рівня екологізації, стимулювання інноваційної та інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств необхідно, щоб підприємства діючої інфраструктури працювали над удосконаленням економічних інструментів екологічного регулювання.

Аналізуючи стан розвитку сільськогосподарських підприємств Житомирщини, можна зробити висновок, що створення мотиваційного механізму екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств гальмується відсутністю досконалої екологічної програми. Показники забруднення навколишнього середовища вже давно попереджають, що екологічний стан регіону небезпечний для здоров'я населення і продовжує погіршуватися. Внаслідок аварії на ЧАЕС у зоні радіаційного забруднення опинилися великі площі сільськогосподарських угідь (347 тис. га). Зменшується щорічно врожайність, у зв'язку із недосконалістю обробітку ґрунту та збільшенням загального антропогенного навантаження на агро-екосистему. Як свідчать дані наших досліджень, технічне оснащення сільськогосподарських підприємств знаходиться в критичному стані. Так, основними сільськогосподарськими машинами аграрні підприємства забезпечені лише на 45-60 % технологічної потреби, понад 80 % яких через зношеність потребують заміни.

В умовах посилення екологічного навантаження в сільському господарстві особливого значення набуває впровадження мотиваційного механізму екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств. Досягнення екологобезпечного розвитку в аграрному секторі є актуальною проблемою для України як потенційного виробника високоякісної екологічно чистої сільськогосподарської продукції, а отже конкурентноспроможної на ринку.

Сільськогосподарські підприємства незалежно від своїх намірів і об'єктивних причин змушені перейти до екологобезпечного виробництва, керуючись екологічними пріоритетами у ставленні до навколишнього середовища.